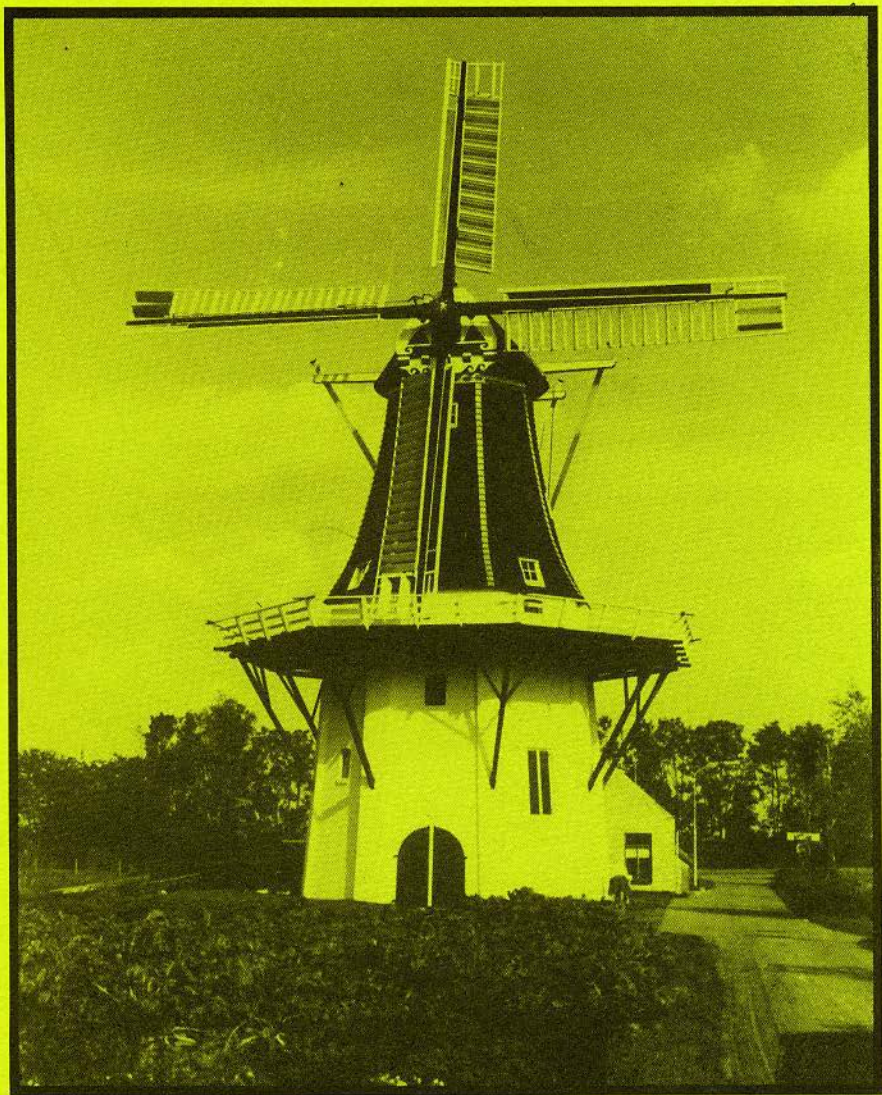

de zelfzwichter ⁵¹

3 | 88

BIJ DE VOORPLAAT:

Dit is de, nog naamloze en pas gerestaureerde, koren- en pelmolen van Wetsinge in de gemeente Adorp. Hij dateert uit 1872 en heeft een voorganger gehad uit 1828, die afgebrand was. Hij is in eigendom van E. Offeringa's Gortprodukten-fabrieken B.V. te Groningen en werd in 1967 stilgelegd, waarna een periode van verval van bijna 20 jaar volgde. Aldus groeiden de populieren "onopge-merkt" rustig omhoog, zo erg zelfs, dat een der roeden tussen de takken door stak.

Na veel wikken en wegen (er is zelfs een sloopvergunning aangevraagd...!) heeft men in 1985 uiteindelijk besloten om tot restauratie over te gaan. Met het oog daarop zijn de windhinderlijke populieren op 24 februari 1986 gerooïd, zodat de biotoop van de Wetsinger molen aanzienlijk verbeterd is. Deze molen heeft een heel bijzonder inrichting: de koningsspil is ongeveer twaalf meter lang met in de zolder onder de stelling het spoorwiel. De twee pelstenen en het koppel maalstenen op de maalstoel, welke zich alle-drie op de stellingzolder bevinden, hebben zodoende ONDERAANDRIJVING en het geheel loopt zeer licht. Een zeer unieke molen, die voor afbraak is be-hoed!

De wieken zijn weer met de vertrouwde zelfzwichting uitgerust, waarbij de kleppen op de oude originele manier uit dunne plankjes zijn samengesteld. En weer terug van weggeweest: dwarskleppen aan de vier enden. De officiële opening vond plaats op woensdag 28 september door gedeputeerde G. Beukema. Molenaar H. Hazekamp, die naast de molen woont en hier vroeger heeft gewerkt, zal de molen weer in bedrijf nemen. Het is echt de moeite waard om deze bijzondere molen te bekijken.

Foto: Martin E. van Doornik, 25 september 1988.

de zelfzwichter

JAARGANG 13, NUMMER 51,
SEPTEMBER 1988

'De Zelfzwichter' is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en van de Stichting De Groninger Molen.

Het blad verschijnt in maart, juni, september en december.
Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 20,- per jaar is het abonnement van 'De Zelfzwichter' gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

REDAKTIE:

C.E. van der Horst, Scheemda
W.O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
H.A. Hachmer, Noordhorn

VORMGEVING & TYPEWERK:

Martin en Jeannette van Doornik,
Westernieland

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE:

C.E. van der Horst, G.J. de Vries,
W.O. Bakker, M.E. van Doornik,
H.A. Hachmer, N.F. Meeuwes,
I. Wierenga-Spijk, P.J. de Penning
en H. Berends.

DRUK:

Scholma Druk, Bedum

CORRESPONDENTIE-ADRESSEN:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens:

Postbus 213, 9700 AE Groningen
Postgirorekening: 3866034

Tevens post bestemd voor uw redactie.

Stichting De Groninger Molen:

Westersingel 43, 9718 CD Groningen
Telefoon 050-121694 (uitsluitend Stichting).

IN DEZE ZELFZWICHTER:

<i>Redactioneel</i>	2
<i>Vraag & Aanbod</i>	2
<i>Verenigings-beleid</i>	2
<i>Beleid Vereniging Vrienden van de Groninger Molens</i>	3
<i>De zelfzwichting op Groninger, Friese en Drentse molens</i>	6
<i>Veel Groninger molens veranderen van eigenaar</i>	8
<i>Najaarsvergadering 1988</i>	12
<i>Wind, stoom en andere nieuwigheden in Kleinemeer</i>	12
<i>Vergeten en verdwenen rompen</i>	15
<i>De molens van Molenrij (II)</i>	16
<i>Molennieuws</i>	17
<i>Ondergrondse gasten bij Goliath</i> ..	21
<i>Vraag & Aanbod</i>	21
<i>Nationale Molendag</i>	22
<i>Over een molen-verzameling</i>	23
<i>Nieuwe leden</i>	25
<i>Ons molenwinkeltje, achterkant omslag</i>	

REDAKTIONEEL

Nu iedereen met vakantie is geweest, kan alle aandacht weer gericht worden op ons eigen gewest.

Wij, de redactie van 'De Zelfzwichter' willen u daarbij weer wijzen op de parels van ons landschap: de windmolens. Eeuwenlang bepaalden zij met de kerktorens, in hoge mate de herkenbaarheid van onze steden en dorpen. Ook het polderlandschap werd levendig en toonbaar door de talrijke zwenkende en wiekende poldermolens.

In onze eeuw zag het er naar uit dat de molens allen zouden gaan verdwijnen vanwege een tekort aan economisch nut.

Gelukkig hebben liefhebbers reeds sinds 1923, de vereniging 'De Hollandsche Molen' werd toen opgericht, een krachtig protest laten horen en mogelijkheden aangedragen om het grote molen-sterven tegen te gaan.

Later werd deze roep overgenomen door vele verenigingen en stichtingen in ons land. Onze Vereniging Vrienden van de Groninger Molens (1974) laat u middels dit tijdschrift en haar twee ledenvergaderingen per jaar van alles weten over onze molens.

Wij hopen dat deze 'Zelfzwichter' nr. 3|88 u zal bevallen en wij wensen u gaarne enige uurtjes leesgenot.

C.E. van der Horst.

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter' van december 1988 wordt u vriendelijk verzocht uw kopij in te zenden vóór:

16 november 1988.

VRAAG & AANBOD

De redactie herinnert u eraan dat het voor leden mogelijk is om in 'De Zelfzwichter' gratis advertenties te plaatsen voor verzamelaars e.d.

Zuiver commerciële advertenties zijn ook mogelijk, maar hiervoor zal moeten worden betaald.

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden mededelingen zonder opgaaf van redenen te weigeren.

VERENIGINGS-BELEID

Het is een goede zaak voor het bestuur om steeds alert te zijn op de doelstellingen, die door de vereniging worden nagestreefd.

Door het bestuur is een beleidsplan opgesteld dat naar behoefte kan worden aangepast aan gewijzigde omstandigheden. Zo bezinnen wij ons bijvoorbeeld nog op het beleid inzake molenrestanten e.d.

Speciaal ten behoeve van onze nieuwe leden hebben wij als redactie gemeend het huidige beleidsplan in zijn geheel te publiceren.

Na lezing zult u merken dat er plannen genoeg zijn en dat uw steun onmisbaar voor ons is.

De redactie.

BELEID VAN VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS

door Grieto J. de Vries

Onze vereniging stelt zich ten doel de bevordering en het behoud en in werking houden van de in de provincie Groningen aanwezige molens, één en ander in de meest uitgebreide zin genomen en al hetgeen daarmee in de ruimste zin verband houdt of daaraan bevordelijk kan zijn, waarbij bovendien het streekeigen karakter, zoals zelfzwichting op de molens, moet worden behouden.

Om deze doelstelling na te streven heeft het bestuur deze beleidsnotitie opgesteld om voor de leden duidelijk te maken waar wij mee bezig zijn.

Vele van onze leden zijn actief op allerlei gebied en/of werkzaam in andere verenigingen, stichtingen en commissies, die zich bezighouden met molenbehoud en molenbeheer en zo mede aan de doelstelling van de vereniging.

Wij streven er naar om alle molens in onze provincie te behouden en deze zoveel mogelijk te laten draaien, opdat een ieder hieraan plezier kan beleven.

Molenbestand

Onze provincie telt momenteel 82 oude molens, waarvan 51 koren- en/of pelmolens, 29 poldermolens, 2 zaagmolentjes en 1 koren-pel en zaagmolen. De onderhoudssituatie van 7 molens is erg zorgelijk. Om deze molens van ondergang te behoeden is conservering van de restanten een noodzaak.

Onze vereniging heeft in 1988 een Amerikaanse windmotor gekocht om ook dit type molen van ondergang te behoeden. Er wordt gewerkt aan een revisie en een gunstige locatie om deze molen te herbouwen.

De herbouw van een spinnekop, een tjasker en een weidemolen heeft een hoge prioriteit.

Deze spinnekop was de laatst overgebleven molen van dit type in Groningen. De molen stond bij het landgoed De Ennemaborg onder Midwolda.

In 1949 werd hij gesloopt. In 1900 waren er nog 64 van dit soort molens in onze provincie.

Wij vinden dat er tenminste één exemplaar weer moet worden herbouwd.

De meeste spinnekoppen vindt men nu nog in Friesland.

Foto: archief C.E. van der Horst

Interne Organisatie

Jaarlijks worden er twee ledenvergaderingen gehouden. De voorjaarsvergadering in Groningen heeft een meer organisatorisch karakter, zoals verslagen van de secretaris en penningmeester, bestuursverkiezingen enz.. Toch blijft er ruimte voor het vertonen van films of dia's over molens in Nederland of daarbuiten.

De najaarsvergadering wordt buiten de stad Groningen gehouden waarbij wordt gezocht naar een zekere aktualiteit in de provincie. Iedereen is welkom op zo'n bijeenkomst waar na enkele actuele molenzaken de verdwenen molens in de betreffende streek uitgebreid worden behandeld. Voorafgaande aan de vergaderingen is er een ruilbeurs van molenansichten.

Ieder jaar wordt er voor de leden een excursie georganiseerd waarbij molens in een wijde regio worden bezocht.

Het bestuur telt 11 leden waarvoor

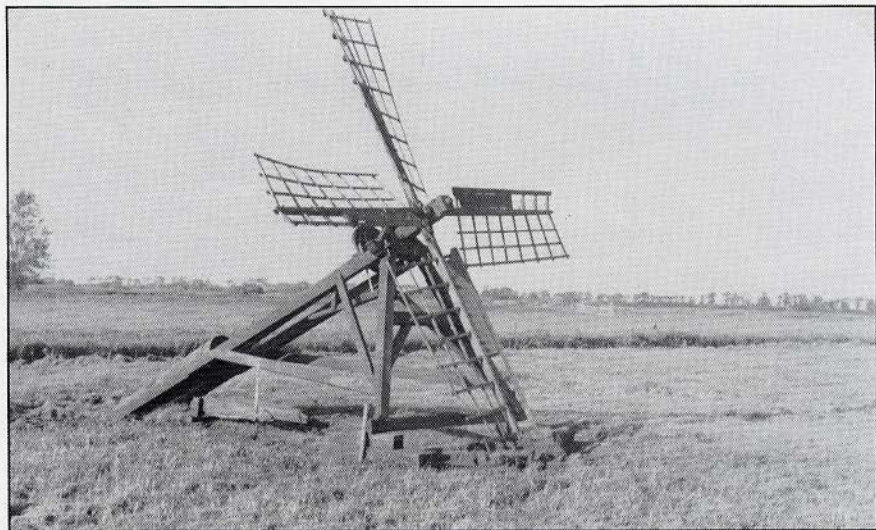
een taakverdeling is opgezet. Er wordt meestal 8 x per jaar vergaderd.

Verenigingsorgaan

Ons verenigingsorgaan "De Zelfzwichter" komt vier keer per jaar uit. De redactie verzorgt, geholpen door enkele externe vrijwilligers, een blad van ca. 32 pagina's op A5 formaat (21 x 15 cm) waar steeds door de leden naar wordt uitgekeken.

In het blad worden artikelen opgenomen over onderhoud en restauraties van molens informatie over verenigingsactiviteiten, excursies, historie van molens, molens elders in de wereld, informatie over verschenen molenboeken.

Het blad wordt ook gebruikt door de stichting 'De Groninger Molen' en het Gilde van Vrijwillige Molenaars om hun nieuws te publiceren. Getracht wordt om advertenties in het blad op te nemen om een nog betere uitvoering te kunnen realiseren.

Ook tjaskers hebben vroeger in het Groningerland gestaan. Nu vindt men ze nog in Friesland en Overijssel. De hier afgebeelde molen stond in Rijperkerk.

Foto: W.O. Bakker, juli 1955.

Voorlichting

Jaarlijks wordt er veel tijd besteed aan de voorlichting over onze molens en molenactiviteiten. De vereniging heeft de beschikking over films en dia's van molenrestauraties. Enkele jaren terug is een lesbrief voor de lagere schooljeugd uitgegeven die veelvuldig wordt gebruikt. Er is ook een bijbehorende dia-serie te leen.

De filmclub van het E.G.D. (thans E.P.O.N.) maakt voor onze vereniging enkele films die in 1988 beschikbaar komen. Hierin worden vele molens belicht.

Reeds vele jaren worden er folders uitgegeven voor o.m. ledenwerving. Gewerkt wordt thans aan de uitgifte van een propagandaboekje over de molens. De tekst is reeds geschreven door een journaliste. Gezocht wordt nog naar de benodigde subsidiënten voor de drukkosten.

Andere molenorganisaties

De meeste moleneigenaren in onze provincie zijn lid van de stichting 'De Groninger Molen', een overkoepelende stichting met als doelstelling het instandhouden van de Groninger molens en het bevorderen van de kennis en de belangstelling voor de Groninger molens.

Onze Vereniging is vertegenwoordigd in het algemeen en het dagelijks bestuur en in enkele commissies. Het is de bedoeling dat de public-relations taak van de Stichting door de Vereniging worden behartigd.

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen, verzorgt opleidingen en proefexamens van vrijwillige molenaars in opleiding. Het is van groot belang dat er voldoende vrijwillige molenaars zijn en blijven om de molens te laten draaien.

Een draaiende en zo mogelijk werkende molen is tenslotte ons visitekaartje waar de bezoeker het beste kan worden voorgelicht over de molens en de activiteiten.

Vele vrijwillige molenaars werven daarbij ook leden voor onze vereniging. Onze vereniging steunt van harte de werkzaamheden van het Gilde.

Verspreid in de provincie zijn er diverse gemeenten, molenstichtingen en molenwerkgroepen die allemaal werken voor het instandhouden van onze molens. Bepaalde activiteiten kunnen efficiënter regionaal worden opgezet om de betrokkenheid van de streek zo optimaal mogelijk te gebruiken. Hierbij wordt regelmatig gewezen op het bestaan van onze vereniging en de mogelijkheid van lidmaatschap.

De vereniging "De Hollandsche Molen" is de landelijke vereniging voor het behoud van molens in Nederland. De examens voor vrijwillige molenaars worden ook door deze vereniging afgenomen.

Molenomgeving

De inrichting van de omgeving van molens (molenbiotoop) is van groot belang voor de levensduur van de molens. Om de maalfunctie van de molen te beschermen dient er een goede windtoetreding en windafvoer mogelijkheid te zijn en een goede aan- en afvoer van grondstof en produkt.

Vele molens zijn of worden omgeven door bomen, huizen en andere obstakels waardoor het zicht op de molen en de windtoetreding wordt ontnomen. De vereniging zet zich waar nodig, samen met andere organisaties in voor het verkrijgen en het handhaven van goede molenbiotopen.

Molendocumentatie

De vereniging hecht grote waarde aan een zo breed mogelijk opgezet molendocumentatie van de nog aanwezige en de reeds verdwenen molens. Inmiddels is zojuist door de vereniging een uit vier personen bestaande commissie benoemd die zich met deze materie zal bezig houden. T.z.t. zal in overleg

met de Stichting De Groninger Molen naar een mogelijkheid worden gezocht om deze documentatie onder te brengen. Ook zal worden uitgezocht op welke manier deze documentatie openbaar kan worden gemaakt. Leden die over molendocumentatie beschikken (ook één of enkele stuks zijn welkom) en hiervan afscheid willen of moeten doen, kunnen dit afstaan aan de

archiefcommissie.

(Voorzitter de heer Dr. F.L. Humbert, Oosterweg 11 - 9751 PA Haren (Tel.nr. 050 - 348169).

Hiermede kan worden voorkomen dat er documentatie uit onze provincie moet verdwijnen naar elders. Ook wordt gedacht om in de toekomst te komen tot een molenmuseum in onze provincie waar allerlei molenzaken een plaats kunnen vinden.

DE ZELFZWICHTING OP GRONINGER, FRIESE EN DRENTSE MOLENS

door W.O. Bakker

De zelfzwichting op onze Groninger molens werd voor het eerst toegepast bij de bouw van de nieuwe *Eva* in Usquert in 1891. Dit wieksysteem werd naar Duits voorbeeld aangebracht, samen met zelfkruiging. Oorspronkelijk kwam het systeem uit Engeland, zoals op pag. 12 van het Groninger Molenboek valt te lezen. De zelfzwichting werd in korte tijd op heel veel Groninger molens aangebracht en ook nu nog is het op veel molens te zien.

Dit is in belangrijke mate te danken aan de voortdurende inzet van o.a. de Provinciale Groninger Molencommissie en later ook van onze Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. Verder heeft hiertoe in belangrijke mate bijgedragen onze onvergetelijke molenvriend B. van der Veen Czn. met zijn woorden en vele geschriften. Zelf had ik het genoegen om vele gegevens over onze molens bij hem thuis, reeds in 1943, te kunnen overnemen.

Hieruit heb ik het nu volgende kunnen halen:

In 1943 stonden in onze provincie nog 172 molens, waarvan de overgrote meerderheid nog geregeld in bedrijf was. Slechts een tiental molens draaide in 1943 nooit meer; meestal wegens de slechte staat van onderhoud.

Van de 172 molens hadden 153 molens

zelfzwichting, waarvan bij 23 op één roede. Na de oorlog nam het aantal molens sterk af door afbraak en brand.

Tenslotte bleven de 82 molens over die we nu nog bezitten en hopelijk in de toekomst kunnen behouden.

Van de 82 molens heeft nu in 1988 nog 37 zelfzwichting en hopelijk keert het ook terug op enkele nog te restaureren molens, zoals o.a. te Hoeksmeer, Zuidwending en Uithuizen.

Hopelijk kunnen we dus over enige jaren de helft van onze molens met kleppen bewonderen. Voorwaarde is echter wel dat deze molens meer aandacht, toezicht en onderhoud vragen dan met zeilroeden en ze zullen door goede beroeps- en vrijwillige molenaars moeten worden beheerd.

Ook van DRENTHE heb ik in 1943 gegevens bij de heer Van der Veen overgenomen. Daar stonden toen nog

De zelfzwichting, ook soms wel jaloeziewieken genoemd, zoals hier op de "Langelandster Watermolen" te Garmerwolde, is een wieksysteem, waar wij in Groningen wel trots en zuinig op moeten zijn. Foto: M.E. van Doornik.

45 molens. Hiervan hadden toen slechts 7 zelfzwichting, waar $\pm$ 1950 nog 2 molens bijkwamen. Eerst verdween de zelfzwichting geheel uit Drenthe en bleef slechts de molen *De Hoop* met Bilau-roeden in Norg. Later kwamen in Peize de kleppen terug en ook de nieuwe molen *De Sterrenberg* in Nijeveen hield de zelfzwichting, maar ook de zelfkruiging.

In FRIESLAND zijn nu nog $\pm$ 130 molens over, waaronder een aantal

tjaskers (11 stuks).

Van deze nu nog bestaande molens hadden eens 42 zelfzwichting op één of twee roeden. Op 8 van deze molens zijn nu de kleppen nog aanwezig en verder hebben de beide molens in Dokkum er Ten Have-kleppen voor terug gekregen.

Al met al kan geconcludeerd worden dat in onze provincie de strijd voor het behoud van de zelfzwichting goede resultaten heeft gehad en dat ook ons blad 'De Zelfzwichter' zijn naam met ere draagt.

VEEL GRONINGER MOLENS VERANDEREN VAN EIGENAAR

door Martin E. van Doornik

Het is eind 1989. Een vrijwillig molenaar van een molen in gemeentelijk eigendom loopt het gemeentehuis binnen om daar te melden dat er een bepaald molenonderdeel aan vervanging toe is. De dienstdoende ambtenaar die voor hem zit, is jarenlang een bekend en vertrouwd persoon voor deze vrijwilliger en maakt notities van de melding. Op zich niets bijzonders, zo'n band komt men overal tegen.

Door het kabinetsbesluit in Den Haag zal per 1 januari 1990 de provincie Groningen ingedeeld worden in 23 of 24 nieuwe gemeenten. Ten aanzien van de huidige gemeenten Bedum en Ten Boer is men het nog niet eens geworden of ze samengevoegd zullen worden.

Twaalf of dertien gemeenten daarvan mogen hun oude grenzen behouden, al komen er hier en daar kleine grenscorrecties voor. Bij deze grenscorrecties zullen vermoedelijk twee molens in het geding komen, te weten: nr. 12 't Witte Lam bij Zuidwolde, die dan bij Groningen zou gaan behoren en nr. 139 Eben Haëzer te Enumatil die misschien onder Leek zal ressorteren, daar de bestaande gemeentegrens tussen Leek en Zuidhorn het dorp Enumatil in tweeën deelt en vlak langs de molen loopt.

Een zeer amusant, maar wrang verhaal gaat, dat een bewoner van Enumatil zijn nieuwe rijbewijs of paspoort gaat halen bij het ene gemeentehuis, terwijl zijn overbuurman

voor hetzelfde tegen een heel ander tarief de leges moet voldoen in een ander gemeentehuis.

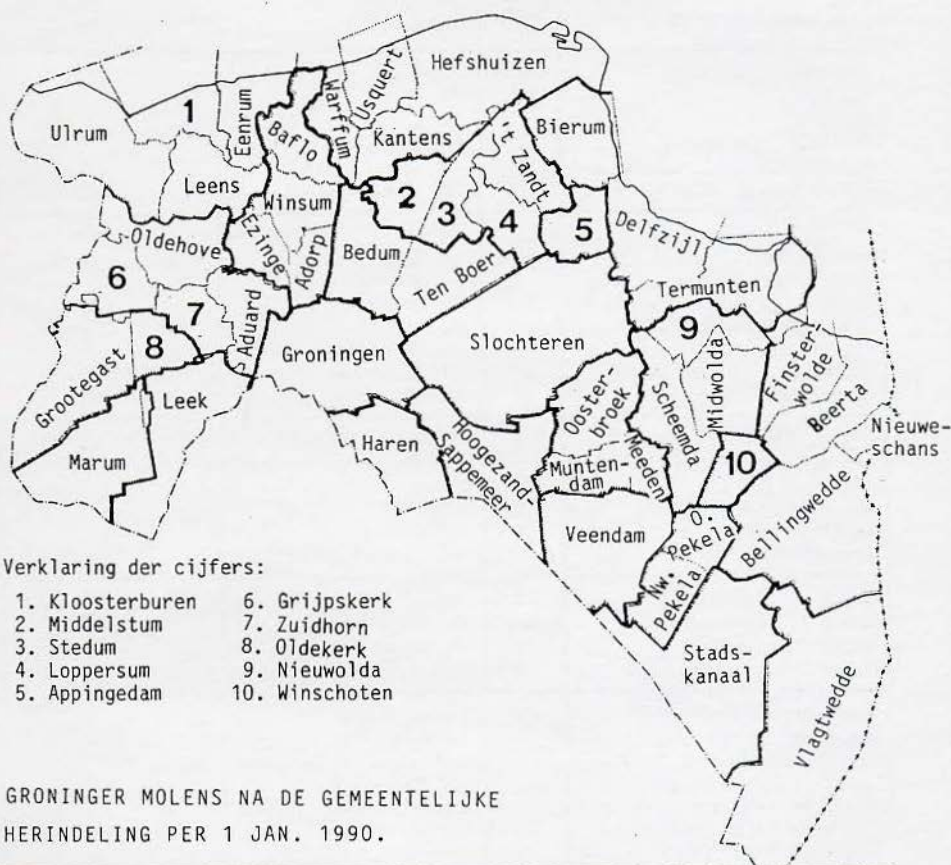
De kaart van Groningen met de nieuwe gemeentegrenzen en de grenscorrecties, die ik voor me heb liggen is ook niet erg duidelijk gedetailleerd en in de Groninger molenlijst, die ik bij dit artikel heb opgesteld, is de situering van de beide eerder genoemde molens maar in het midden gelaten.

Ook de "molenloze" oude gemeenten zijn hierin opgenomen, dit ter oriëntatie en met het oog op het beschrijven van molenhistorie. Bijvoorbeeld: "De korenmolen *Windlust* te Molenrijge in de voormalige gemeente Kloosterburen."

Verder heb ik me gewaagd tevens de eventuele toekomstige herbouwplannen van molens (Ten Boer, Mussel, Meeden, Bombay, enz.) in de lijst te vermelden, zodat wij later goed weten tot welke gemeente we ons kunnen melden, bijv. voor het aanvragen van bouwvergunningen.

Het teken *) in de derde kolom van de lijst betreft molens in gemeentelijk eigendom, terwijl de na 1 januari 1990 gehandhaafde gemeenten met een teken **) worden aangeduid, dus waarbij de gemeentelijke molens nog dezelfde eigenaren hebben. En dan praat ik nog niet over het nieuwe gemeentelijk beleid ten aanzien van monumentenzorg, zeer zeker daar waar nieuwe gemeenten ineens veel molens zullen hebben, zoals Zuidhorn.....

Rechtsboven ziet u het kaartje van de provincie Groningen, zoals het eruit gaat zien na de gemeentelijke herindeling in 1990. De dunne grenslijnen tussen de oude gemeenten komen hierbij te vervallen, de nieuwe gemeenten zullen worden gemarkeerd met de dikke lijnen.

Oude gemeente / dorp	Molen-nr.	Naam molen	Nieuwe gemeente
Ulrum / Vierhuizen	123	De Onderneming	Ulrum
Leens / Mensingeweer	64	Hollands Welvaart *)	
Leens / Zuurdijk	66	De Zwaluw	
Eenrum	32	De Lelie	
Eenrum / Pieterburen	34	De Vier Winden	
Kloosterburen	--	geen molen	
Baflo / Den Anel	7	De Jonge Hendrik	Winsum
Winsum	134	De Vriendschap *)	
Winsum	135	De Ster *)	
Adorp / Wetsinge	1	naamloos	
Adorp	2	Aeolus	
Ezinge / Feerwerd	35	Joenswert	
Ezinge / Garnwerd	36	De Meeuw	

Oude gemeente / dorp	Molen-nr.	Naam molen	Nieuwe gemeente
Warffum Usquert Kantens Kantens / Zandweer Hefshuizen / Uithuizen Hefshuizen / Roodeschool	-- 124 60 61 121 122	geen molen Eva *) Grote Geert *) Windlust *) De Jonge Jan *) Goliath	Hefshuizen
't Zåndt / Zeerijp Middelstum Middelstum / Westerwijtwerd Middelstum / Westerwijtwerd Stedum / Garsthuizen Loppersum Loppersum / Garrelswear Loppersum / Hoeksmeer	137 74 75 77 114 70 68 69	De Leeuw *) De Hoop *) Zeldenrust De Palen De Hoop De Stormvogel *) Kloostermolen Meervogel	Loppersum
Appingedam / Laskwerd	6	Olinger Koloniemolen	Appingedam **)
Bierum / Spijk Delfzijl Delfzijl / Farmsum Termunten	18 28 29 --	Ceres Adam *) Aeolus *) geen molen	Delfzijl
Bedum / Zuidwolde Bedum / Onderdendam Bedum / Zuidwolde Bedum / Zuidwolde	9 10 12 13	Krimstermolen De Zilvermeeuw 't Witte Lam Koningslaagte	Bedum **)
Ten Boer Ten Boer Ten Boer / Garmerwolde Ten Boer / Ten Post Ten Boer / Thesinge Ten Boer / Woltersum	20 -- 21 23 25 27	Bovenrijge De Widde Meulen (plannen tot herbouw in 1991-'92) Langelandster Waterm. Olle Widde Germania *) Fram *)	Ten Boer **)
Slochteren / Overschild Slochteren / Harkstede Slochteren / Kolham Slochteren Slochteren Slochteren	23 97 98 109 111 113	Windlust Stel's Meulen Entreprise Fraeylemamolen Grootepoldermolen De Ruiten	Slochteren **)
Nieuwolda Midwolda Scheemda / Nieuw-Scheemda Scheemda / Nieuw-Scheemda	-- -- 93 95	geen molen geen molen Westerse Watermolen De Dellen	Scheemda

Oude gemeente / dorp	Molen-nr.	Naam molen	Nieuwe gemeente
Finsterwolde / Ganzedijk	38	naamloos *)	Bellingwedde
Beerta	--	geen molen	
Nieuweschans	--	geen molen	
Bellingwedde / Bellingwolde	14	Veldkamps Meuln *)	
Bellingwedde / Veelerveen	15	Nieman's Molen *)	
Bellingwedde / Vriescheloo	16	De Korenbloem *)	
Bellingwedde / Wedderbergen	127	naamloos	
Bellingwedde / Wedderveer	128	naamloze spinnekop	
Stadskanaal / Mussel	--	standermolen (plannen tot herbouw)	Stadskanaal **)
Vlagtwedde / Ter Haar	126	standermolen *)	Vlagtwedde **)
Vlagtwedde / Bourtange	126a	standermolen *)	
Veendam	--	Bus zien Eulimeulen (in herbouw) *)	Veendam **)
Winschoten	130	Molen Berg *)	Winschoten **)
Winschoten	131	Molen Dijkstra *)	
Winschoten	132	Molen Edens *)	
Oosterbroek / Noordbroek-sterhamrik	82	De Noordermolen	Oosterbroek
Oosterbroek / Noordbroek	83	De Noordstar	
Muntendam	--	geen molen	
Meeden	73	De Rijzende Zon (heel misschien plannen tot herbouw)	
Oude Pekela	92	De Onrust *)	Oude Pekela
Nieuwe Pekela	80	De Zwaluw	
Hoogezand-Sappemeer / Kropswolde	52	De Hoop	Hoogezand-Sappemeer **)
Haren / Paterswoldsemeer	39	De Helper	Haren **)
Haren	47	De Hoop	
Haren / Onnen	48	De Biks	
Haren / Glimmen	49	De Witte Molen	
Haren / Noordlaren	51	De Korenschoof *)	
Groningen / Vierverlaten	55	Zuidwendinger Waterm.	Groningen **)
Groningen / Leegkerk	57	De Jonge Held	
Groningen / Noorddijk	85	Noordermolen	
Groningen / Noorderhogebrug	87	Wilhelmina	
Leek	--	geen molen	Leek **)

Oude gemeente / dorp	Molen-nr.	Naam molen	Nieuwe gemeente
Marum / Niebert	71	zeskante molen *)	Marum **)
Grootegast / Sebaldeburen Grootegast / Lutjegast	42 --	De Eendracht Bombay (plannen tot herbouw)	Grootegast
Oldekerk	--	geen molen	
Aduard / Fransum	3	De Eolus	Zuidhorn
Grijpskerk	43	naamloos *)	
Grijpskerk / Gaarkeuken	44	De Westerhorner	
Grijpskerk / Visvliet	46	De Hilmahuistermolen	
Oldehove	89	De Leeuw *)	
Oldehove	90	Aeolus *)	
Zuidhorn / Enumatil	139	Eben Haëzer *)	
Zuidhorn / Noordhorn	140	Fortuna *)	
Grijpskerk / Niezijl	141	De Zwakkenburger	

NAJAARSVERGADERING 1988

De najaarsvergadering c.q. propaganda-avond zal ditmaal plaats vinden in Veendam.

De datum die hiervoor is uitgekozen is 10 november 1988.
Onze leden ontvangen hiervoor een aparte uitnodiging.

Noteert u alvast deze datum?

WIND, STOOM EN ANDERE NIEUWIGHEDEN IN KLEINEMEER

door H.A. Hachmer

Tijdens één van mijn speurtochten naar oude molenfoto's viel mijn oog op enkele merkwaardige kiekjes. Naast een romp stond een gebouw met daarop een groot wit bord. Het gaf trots de geschiedenis van een gemaal weer. Stoom verdreef wind, gas verdreef stoom en elektriciteit gas. Achterop de foto's stond ; "Kleinemeer 1940". Kleinemeer was een buurtschap bij Sappemeer, maar is nu geheel opgegaan in Sappemeer. De Kleinemeersterstraat en wat oude huisjes herinneren ons aan het buurtschap.

Op zoek naar meer gegevens kwam ik al gauw bij Michiel Slag terecht. Zijn grootvader was mulder op dit gemaal. De molen te Kleinemeer werd in 1776 gebouwd. Het was een achtkante

stellingmolen en eigendom van het waterschap Kleinemeer en Borgercompagnie-westzijde. De molen stond recht boven het Kleinemeersterdiep en bezat één schroef.

Het gemaal in de molenromp te Kleinemeer met smederij. Op de voorgrond v.l.n.r. de heren: Watermulder, Sikkerman, Geert Niemeijer (molenaar/smid) en Hiemstra (smids-knecht).

Foto ongedateerd; eigendom van de heer Michiel Slag.

Er bestaat zelfs een foto van deze in 1875 gedeeltelijk gesloopte molen. De foto is vanaf het Oude Wijnshoterdiep genomen. Op de achtergrond kan men vaag de contouren van de molen onderscheiden. Helaas was de kwaliteit van de foto niet zo goed anders hadden we hem zeker in 'De Zelfzwichter' opgenomen.

In 1875 besloot het waterschap over te schakelen op stoom. De molen werd gedeeltelijk gesloopt en het bovenstuk verhuisde volgens de overlevering naar Drente. Naast de romp verrees een gebouw voor de stoommachine. De schoorsteen naast dit gebouw bepaalde nu het beeld. In 1903 werd Geert Niemeijer mulder/machinist. Tot 1906 draaide hij nog met de stoommachine, daarna nam een bij de firma E.J. Smit uit Hoogezand gebouwde gasmotor het werk over. De schoorsteen werd gesloopt maar het bijgebouw bleef in iets gewijzigde vorm bestaan.

Geert Niemeijer begon in deze ruimte een smederij. Op deze manier sneed het mes aan twee kanten. Geert kon toezicht houden op het gemaal en indien nodig smeedwerk leveren aan het waterschap. Zo leverde hij verschillende roosters aan het waterschap Kleinemeer en Borgercompagnie-westzijde.

De oprichting van het Provinciale Electriciteitsbedrijf in 1916 ging niet ongemerkt aan Kleinemeer voorbij. In 1919 was het zover, het waterschap kon overschakelen op electriciteit. Maar Kleinemeer was na al deze veranderingen het verleden niet vergeten. In de twintiger jaren werd het 300-jarig bestaan van Sappemeer gevierd. Kleinemeer bleef niet achter en liet het licht letterlijk op de molen schijnen. Technisch Bureau Eekels uit Hoogezand bouwde een indrukwekkende stellage. s'Avonds kon men deze verlichten. Tientallen lampjes vormden het silhouet van de

Het gemaal vanuit het zuiden gezien in 1940. Rechts is het in 1775 (!) gebouwde molenaarshuis met puntdak en schoorsteen te zien.

Foto: collectie Veenkoloniaal Museum te Veendam.

voormalige stellingmolen. Van heinde en verre kwam men om dit te aanschouwen.

Toch zou het niet lang meer duren tot dat er niets meer aan de molen zou herinneren. Eind dertiger jaren verloor het gemaal door veranderingen in de afwatering zijn functie. De laatste jaren had het nog gedraaid met een ijzeren schroef van de firma Landweer uit Hoogezand. In 1940 viel definitief het doek. Het Kleinemeersterdiep werd gedempt

en de gebouwen gesloopt. Geert Niemeijer bouwde achter het in 1775 (!) opgerichte molenaarshuisje een nieuwe smederij. Wie nu over de Kleinemeersterstraat rijdt zal de plaats waar het gemaal stond moeilijk terug kunnen vinden. Het stond ter hoogte van nummer 55. Het oude molenaarshuisje werd na meer dan 200 jaar trouwe dienst in 1979 gesloopt. Het gemaal van Kleinemeer werd daarmee voorgoed geschiedenis.

VERGETEN EN VERDWENEN ROMPEN

door H.A. Hachmer

In de vorige 'Zelfzwichter' schreef ik een artikel over vergeten rompen in de provincie. Tevens vroeg ik om reacties van lezers die nog meer, niet vermelde rompen kenden. Helaas is er tot nu toe nog maar één reactie binnengekomen. Het betrof een melding van twee verdwenen rompen. Ook deze reacties zijn natuurlijk van harte welkom. Een gesloopte romp betekent overigens altijd weer een gemiste kans op herstel. Er zijn voorbeelden te over van molenrompen die weer uitgroeiden tot volwaardige molens. In het volgende nummer hoop ik de balans op te kunnen maken. Uw reacties zijn onontbeerlijk. Hoe meer reacties, des te betrouwbaarder wordt de lijst.

Mijn adres is: H.A. Hachmer
Langestraat 56
9804 PL Noordhorn.

De molenromp van het dorpje Sint Annen in de gemeente Ten Boer, vermeld onder nr. 38 van de rompenlijst in het Groninger Molenboek op pagina 78, werd verbouwd tot dorpshuis en café. De feestelijke opening vond plaats op vrijdag 16 september j.l., getuige deze foto.

Foto: Nieuwsblad van het Noorden.

DE MOLENS VAN MOLENRIJ, GEMEENTE KLOOSTERBUREN

(II)

door W.O. Bakker

Na mijn artikel over deze molens in nr. 49 van maart 1988 heb ik in het archief van de heer B. van der Veen Czn. nog heel veel onbekende gegevens over deze molens gevonden.

Reeds in 1628 stond hier een standerdmolen die toen mocht blijven staan bij de invoering van de belasting op het gemaal.

Reeds in 1543 wordt een molen in Kloosterburen gemeld, zwellende aan het land van Ubbemaheerd (Zijlma). De molen staat op kaarten van 1686 en 1781. Hij is verdwenen vòòr 1799.

De opvolger, voorganger van de *Windlust*, was een achtkante, met riet gedekte grondzeiler met veldmuren, staande op een molenberg. Die berg lag tussen de weg en de in 1889 gebouwde molen. De molen was vòòr 1799 gebouwd en had eerst één, na 1831 twee koppels stenen en had een vlucht van 63 voet. De molen had vele eigenaren tot in 1883 Johannes Gerhardus Henderikus Vos molenaar werd.

Hij liet de molen in 1889 afbreken en de nieuwe molen *Windlust* bouwen. Deze zaagmolen stond dus in Veendam aan het Beneden Dwarsdiep-zuidzijde en was van de firma A. van Linge Ezn. De molen werd gebouwd door molenmaker M. Noordewier uit Eenrum. In 1929 werd zoon Jan Vos eigenaar, die hem in december 1945 overdroeg aan A.J.C. Leegte. De molen verbrandde op 16 september 1955.

De tweede molen, aan het einde van het Maar westzijde, was een forse achtkante stellingmolen op stenen onderbouw. Hij was gedekt met riet en had een vlucht van 75 voet.

Oorspronkelijk gebouwd als pelmolen in 1818, werd hij ook korenmolen in 1856 toen de belasting op het gemaal was opgeheven. De molen is gesloopt in 1901 en volgens de gegevens herbouwd in Nijkerk (Gld.). Maar uit de gegevens van Gelderland is niet te vinden welke molen het in die omgeving geweest zou moeten zijn.

Eigenaars waren o.a. Jan Dirks Mulder, Habbo Sijbolts Rutgers, reeds in 1832 Veldman tot 1856, waarna A.F. Niezemuller tot 1887 eigenaar was. In 1899 wordt Fr. Niezemuller genoemd. Helaas is er geen afbeelding van deze molen bekend.

Over Hornhuizen valt ook nog veel te vermelden, maar dat komt een volgende keer.

MOLENNIEUWS

De nummers bij deze molennieuwtjes verwijzen naar de molennummers in de tweede druk van het Groninger Molenboek (1981).

7. Koren- en pelmolen *De Jonge Hendrik* te Den Andel

Op zondag 28 augustus j.l. werd Noord-Groningen getroffen door een noodweer. Een windhoos trok in noordelijke richting van Ranum bij Winsum in de richting van Den Andel, rakelings langs molen *De Jonge Hendrik*, die gelukkig niet meer dan een paar kleppen van de zelfzwiching heeft verloren. In de omgeving werden wel flink wat bomen ontworteld of doormidden geknakt en een tweetal boerderijschuren vernield. De omliggende korenvelden bleven gelukkig grotendeels intact, mede door het feit, dat de slurf van de windhoos de grond niet heeft geraakt.

Door de windhoos van 28 augustus j.l. viel een boom op een boerderij in Den Andel; op amper 200 meter afstand van onze molen "De Jonge Hendrik", die links op de achtergrond staat. Deze foto is drie dagen erna genomen: de takken worden reeds van de stam verwijderd.

Foto: M.E. van Doornik.

13. Poldermolen *Koningslaagte* te Zuidwolde

De prachtig gelegen poldermolen *Koningslaagte* wordt al jarenlang gediend door vrijwillig molenaar Lammert Groenewold, die bij ons jarenlang penningmeester is geweest. In verband met bepaalde toekomstplannen is de bijbehorende mulderswoning voor Lammert te klein en hij is per 1 september j.l. verhuisd naar Froombosch (gemeente Slochteren), dit zeker niet zonder weemoed. De laatste beroepsmolenaar op de *Koningslaagte*, de heer H.A. Rienks, die in 1983 overleed, was familie van Lammert.

Zijn nieuwe adres is: Hoofdweg 67, 9619 PB Froombosch, tel. 05980 - 99191.

Hij zal vanaf die datum op een andere molen gaan draaien en wel op de zeer hoge korenmolen *Entreprise* te Kolham (nr. 98).

32. Korenmolen De Lelie te Eenrum

Op 6 oktober 1954 is deze molen in een vliegende storm op hol geslagen en ging door de vang. Men weet, dat daarbij de beide pelstenen door de muren naar buiten waren geslagen. De oorspronkelijke houten Vlaamse vang ging in vlammen op, alsmede een deel van de kapbekleding. In de restauratie, die daarop volgde, is er een stalen noodvang om het bovenwiel (brandsporen op de velgen nog steeds aanwezig) gemaakt. Deze vang werkt erg slecht. Er is inmiddels opdracht verleend aan molenmakerij Dunning/Bremer om een nieuwe Vlaamse vang te vervaardigen en deze is op 5 september in de molen geplaatst, tot vreugde van de drie vrijwilligers.

Op een dag is tijdens het malen de ijzerbalk boven de steenspil gespleten. Hij is voorlopig door zware bouten verstevigd, maar vervanging lijkt onvermijdelijk.

De buil op de maalzolder moet verder een revisie ondergaan.

In de werkplaats van de molenmaker wordt de nieuwe vang voor "De Lelie" te Eenrum gemaakt. Op de achtergrond liggen nog vier andere vangstukken gereed. In totaal heeft de vang in verband met het grote bovenwiel, 6 vangstukken.

Foto: M.E. van Doornik.

35. Koren- en pelmolen Joeswert te Feerwerd

Als de nood het hoogst is, is de redding nabij, zegt een spreekwoord. Dat gaat ook op voor Joeswert met zijn in zeer slechte staat verkerend wiekenkruis. Al het houtwerk, dat wil zeggen zelfzwichtingskleppen, hekwerken, voorborden, enz. is aan vervanging toe. Alleen de roeden kunnen behouden worden. In de eerste fase van het herstelplan zal één roede aangepakt worden. In een latere fase zal ook de andere roede op een zelfde manier behandeld worden.

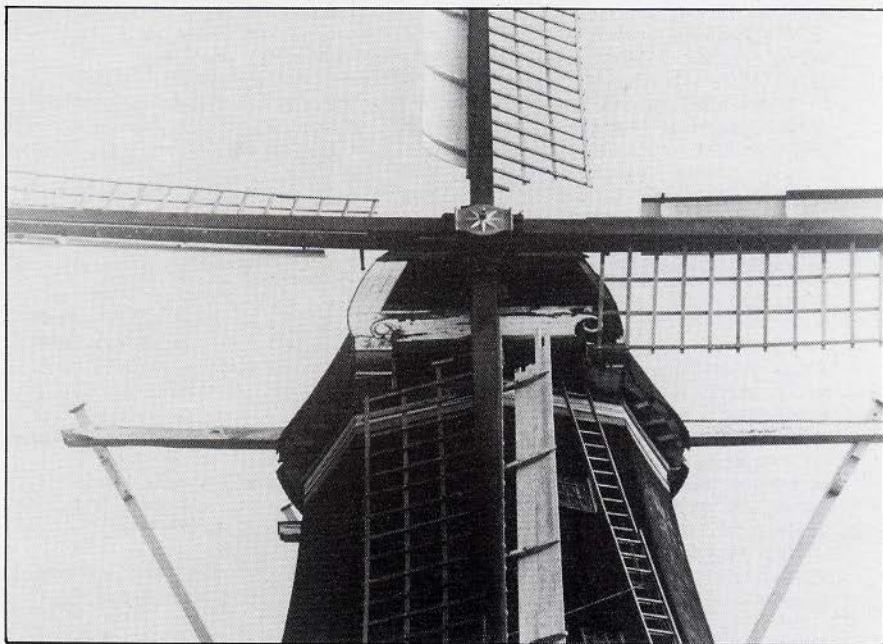
Een bezoek aan molenmakerij Dunning/Bremer leert ons dat het wieksysteem een wijziging zal ondergaan: zelfzwichting (totaal nieuw) en Van Busselstroomlijnneuzen met remkleppen. Een hele verbetering voor beroepsmolenaar Rolf Wassens!

64. Koren- en pelmolen *Hollands Welvaart* te Mensingeweer

In juli 1988 werden er aan de kap van deze forse stellingmolen herstelwerkzaamheden uitgevoerd, alsmede is het wiekenkruis met de fokwieken, op de roeden na, geheel vernieuwd. Verder zijn vernieuwd: windpeluw, tempelbalk of burgemeester, voorkeuvelens en de lange spruit.

Blijkens een artikel in het blad "De Molenaar" in 1978 is laatstgenoemd onderdeel in die tijd al vervangen, maar zijn bedenkelijke kwaliteit liet zich raden....

Het is betreurenswaardig dat deze mooie molen (bekend van de grote kleurenposters die bij onze Vereniging te koop zijn) praktisch nooit draait, waardoor er te weinig toezicht wordt gehouden op de onderhoudsstaat. De gemeente Leens, die eigenaresse is, zou aan een vrijwillig molenaar moeten denken. De tijden van stilstaande molens met te dure onderhoud zijn toch zo goed als voorbij!

De voorkant van de kap van de molen "Hollands Welvaart" te Mensingeweer is eruit genomen in verband met herstelwerkzaamheden. De hier gedeeltelijk zichtbare hekwerken zijn gereed, nu komen de fokwieken aan de beurt. Links op de foto is de halfronde kop van de lange spruit weggerot. Deze foto is op 12 juli om 7 uur 's morgens genomen; toen waren de molenmakers nog niet verschenen.

Foto: M.E. van Doornik.

66. Koren- en pelmolen *De Zwaluw* te Zuurdijk

De eigenaresse, de vereniging 'De Hollandsche Molen' heeft bekendgemaakt, dat de opdracht voor een kleine restauratie voor *De Zwaluw* de deur is uitgaan. Molenmaker Jellema uit het Friese Birdaard zal het karwei aan-

pakken. Voor een bedrag van f 50.000,- moet de gebroken staart worden vervangen, het wiekenkruis zal aangepakt worden, vermoedelijk één roede met zelfzwichting en één roede met zeilen. Verder krijgt de molen een schilderbeurt. Er is nog geen vrijwilliger beschikbaar. De dorpelingen van Zuurdijk hebben te kennen te geven dat een vrijwilliger uit eigen dorp de voorkeur verdient.

Door het zoveelste besluit tot de "zogenaamde verlenging van levensduur" van de zeer slecht gerestaureerde molen is de evenzoveelste discussie opgelaaid tussen de verschillende betrokkenen, welke via een regionale krant werd uitgevochten. De heer B. Dijk, technisch adviseur van Stichting 'De Groninger Molen', bij wie de molen *De Zuwalw* in beheer is, verklaarde dat iedere beetje restauratie weer weggegooid geld is, als er niets aan het achtkant gebeurt. Vervanging van het afgekeurde achtkant is beslist urgent. Een aantal legeringsbalken zitten los in de achtkantstijlen; het boventafelement is nieuw, maar te dun uitgevoerd (11 cm. dik tegen gemiddeld 15 cm. bij molens van dit formaat) waardoor de voeghoutenkruis-ring naar binnen is gaan kantelen. Met als gevolg dat de voeghouten niet gelijkmatig over de vetfilm kunnen glijden, daardoor niet meer kruikbaar.

De molen heeft voor het laatst op 1 februari 1987 gedraaid.

De argumenten van de heer Dijk leken "De Hollandsche Molen" wat te overdreven, maar de herstelplannen door molenmaker Jellema zullen worden uitgevoerd, het achtkant komt misschien later aan de beurt, zegt de heer A.J. de Koning, directeur van D.H.M.

Van verschillende kanten in de molenwereld is de vraag gerezen: was er wel degelijk toezicht tijdens de restauratie van 1977-'78?

82. Poldermolen *De Noordermolen* te Noordbroeksterhamrik

Wij richten nu onze aandacht op deze bijzondere poldermolen (met een spoorwiel en twee vijzels, waarvan één in 1934 is verwijderd) en zijn particuliere eigenaar de heer Simon Graafhuis uit Farmsum. Het is de enige Groninger poldermolen in particuliere handen. De heer Graafhuis mocht begin augustus het feit beleven, dat hij al zo'n 25 jaar eigenaar is van *De Noordermolen*, een jubileum dus.

In 1963 kwam de molen min of meer in zijn handen vallen. De uit 1805 daterende molen zou worden gesloopt (...!). Vanachter zijn orgel (hij is kerkorganist) in de kerk van Noordbroek hoorde hij enkele leden van het kerkbestuur praten over de molen. Via een van hen kwam hij in contact met het toenmalige waterschap Noordermolenkolonie, dat later is opgegaan in het waterschap Oldambt.

Het waterschapsbestuur had al sloopplannen, maar hij wist hen echter op andere gedachten te brengen en de molen wisselde voor f 2.500,- van eigenaar. Een restauratie volgde in 1964, want hij was erg verwaarloosd. En sindsdien is de molen steeds goed onderhouden en af en toe draaiden de wieken ook. De Monumentenwacht heeft echter de heer Graafhuis geadviseerd niet meer te draaien met zijn molen, de roeden zijn nu behoorlijk doorgeroest. Een totaal nieuw wiekenkruis wordt noodzakelijk geacht. Van de verdere gang van zaken houden wij u op de hoogte.

NIET VERGETEN.... NAJAARSVERGADERING VERENIGING

VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS

OP 10 NOVEMBER 1988 IN VEENDAM !

ONDERGRONDSE GASTEN BIJ MOLEN "GOLIATH"

door N.F. Meeuwes en Ida Wierenga-Spijk

Wanneer je bij het plaatsen van een kruipaal op een losse massa grond stuit, en het blootspitten van de oude kruipaal steeds gemakkelijker gaat worden, dan vraag je je af: "Wie flikt me dat?"

Dat vroegen wij ons ook af; het ging te mooi en voor we er erg in hadden, was de 1,80 meter diepe en haaks op de veldmuren gegraven sleuf vol los zand, alleen de graszode hing nog als een plaggenhut rond de oude kruipaal. Voorzichtig hebben we het losse zand eruit gelepeld, maar er volgden nog enkele instortingen. Ons molenerf alsmaar heuvelachtiger, en de tijd draaide maar door.

Na veel inspanningen hebben we de oude kruipaal eruit getrokken en hebben we de nieuwe met behulp van lange ronde palen, die wij dwars over dat aanzienlijk gapende gat hadden gelegd, geplaatst. Met behulp van een stuurtoew om de kruipaal hebben we 'haar' over de lange ronde palen naar haar juiste plaats geroeld.

Toen het sein "zakken" werd gegeven, stortte er weer een stuk grond in, want wat bleek nu: de kruipaal stond te hoog. Dus weer eruit, maar het zand was nu zo los dat verder graven onmogelijk was en we besloten de 'lange' kruipaal 20 cm. in te korten.

Zo gezegd, zo gedaan en bij het naar huis gaan voelden we ons net een Sint-Maartenslichtje: "afgebrand".

Maar de veroorzakers van dit losse gebeuren waren de dood-gewone bruine ratten: enorme hollen, gangen en woonkamers kwamen we daar tegen onder de grond. Ze moeten met velen zijn geweest.

Rattenvangers hebben zich over hen ontfermd, en de laatste tijd komen we ze niet meer tegen.

VRAAG & AANBOD

Aangeboden: een in eigen beheer uitgegeven ansichtkaart van molen

"Landzicht" te Heerjansdam.

Prijs: f 0,50 per stuk
Porto: f 0,75 per 3 stuks
Porto: f 1,50 per 8 stuks

Te bestellen via giro144944 t.n.v. P.J. de Penning
Juliana van Stolbergstraat 16
3331 BJ Zwijndrecht

Tevens stel ik mijn collectie souvenirmolentjes en lepeltjes op zaterdagen ter beschikking voor tentoonstelling bij evenementen in en om molens. Ik reis er graag voor naar het Noorden.

NATIONALE MOLENDAG

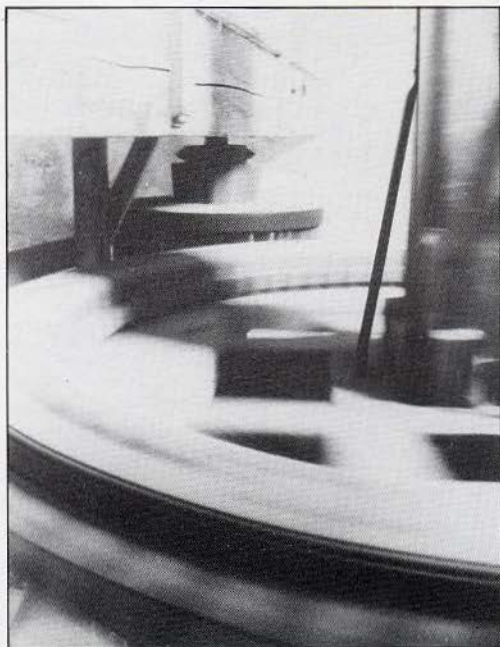
door C.E. van der Horst

De Nationale Molendag is alweer een poosje geleden. Deze vond plaats op 14 mei 1988. Toch willen wij er nog wel iets over kwijt. Dank zij het fraaie lenteweer en de vrij krachtige wind is deze dag een enorm succes geworden.

In Nederland hebben niet minder dan 616 molens gedraaid. Een absoluut rekord op deze al voor het 16^e jaar gehouden dag. Het totale molenbestand in Groningen is momenteel 82 molens en hiervan draaiden en/of maalden niet minder dan 56 windmolens. Dus bijna 70 %. Waarlijk een mooi resultaat!

De Molenwerkgroep Nationale Molendag die ieder jaar weer de organisatie van dit evenement op zich neemt, publiceert de resultaten steeds in het vakblad "De Molenaar", een uitgave van Eshuis B.V. te Dalfsen. In dit blad kunt u dus lezen welke molens in werking waren in onze elf provincies. Onze nieuwe 12^e provincie Flevoland bezit geen historische molens, maar daar kunt u in "De Flevohof" wel weer een aantal mooie molenmodellen aanschouwen.

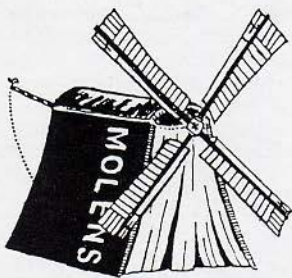
Als deze 'Zelfzwichter' is verschenen, is de "Open Monumentendag" op 17 september j.l. ook alweer achter de rug. Wij hopen dat ook op deze dag onze molens, als belangrijk onderdeel van onze monumenten, ook weer een goede beurt hebben gemaakt.

Op de Nationale Molendag was er veel wind die een groot aantal molens in ons land in beweging heeft gezet, getuige het sneldraaiende spoorwiel op deze foto, die gemaakt is in de pas gerestaureerde ronde stenen stellingkorenmolen "Op Hoop van Beter" te Ingen in de Betuwe (Gld).

*Foto: M.E. van Doornik,
14 mei 1988.*

OVER EEN MOLEN-VERZAMELING

- 1. De Stichting Publicaties West-Alblasserwaard heeft in november 1987 een boekje uitgegeven onder de titel: "Historie houtzaagmolens Ons Genoegen Alblasserdam", geschreven door A. Korpel.

Het is een boeiend beschreven geschiedenis van één der grootste houtzaagmolens uit ons land. Gebouwd in 1842 en afgebroken in 1952. Deze molen was verweven met de scheepsbouw en wel speciaal van Cornelis Smit Jzn. (later Verolme). Na vele vergeefse reddingspogingen (allen in dit boekje beschreven) is de molen tenslotte toch ten onder gegaan. Onderdelen zijn gebruikt in de poldermolen *De Kat* te Uitgeest. Zeer aanbevelenswaardig dit boekje aan te schaffen, 75 pag's, geïllustreerd, prijs f 18,- incl. porto. Adres: P.J. Oudstraat 308, 3354 VJ Papendrecht, postgiro 4597344.

- 2. "De windmolens in Veghel 1299-1948 en hun molenaars" door Gerard Wonders, Bart van Gestel en Jan van Geffen is een uitgave van de Heemkundekring Vehchele, herziene druk maart 1988.

Het boekje (123 pag's) geeft uitgebreide historische en technische gegevens over de tien windmolens in Veghel vanaf hun stichting tot aan de sloop. Veghel heeft nu geen molens meer. Alleen de ontakelde romp (peperbus) van de beltmolen te Eerde (1884-1946) staat er nog te treuren. Het is een interessant boekje met veel foto's. Het leest prettig weg. De prijs van dit in offset gedrukte werkje is f 12,50. Adres: dhr. P. van de Weijenberg, Kievitdonk 8, 5467 AT Veghel.

- 3. Een heel eenvoudig boekje is van de Historische Vereniging Oud Rozenburg, Zwaluwenhof 21, 3181 TN Rozenburg, met als titel "De Hoop - Rozenburg 1887-1987". Het beschrijft de geschiedenis van de enig overgebleven windmolen van dit nu zo zeer geïndustrialiseerde eiland bij het Botlek-gebied, een forse ronde stenen bovenkruier. Het boekje heeft 24 pag's met illustraties en de prijs is slechts f 2,-.

- 4. Uit Noord-Brabant ontvingen wij "Molens en malen in Gilze en Rijen", een uitgave van de Heemkring Molenheide - extra uitgave 9^e jaargang - januari 1988.

Zeer lezenswaardig verhaal over de geschiedenis van het malen in deze gemeenten met water-, wind- en stoommolens. Er is uit dit boekje heel wat lezenswaardigs te halen. 66 Pagina's in offsetdruk met enkele illustraties, prijs f 9,50. Inlichtingen bij de secretaris dhr. J. Theunissen, Brabantpark 51, 5121 VG Rijen.

- 5. Van Brabant verplaatsen wij ons naar Zeeland, alwaar ook een boekje verscheen over de molens van één dorp, n.l. Koudekerke (gem. Valkenisse). Het is een geplastificeerd boek met als titel: "Molens en molenaars van Koudekerke" en de schrijver is J. Roose. Het boekje heeft 84 pagina's en voorzien van vele afbeeldingen. Goed verzorgd en boeiend om te lezen. Vijfentwintig molens heeft de vroegere gemeente Koudekerke gekend. Nu is alleen de ronde stenen stellingmolen *De Lelle* hiervan overgebleven. Veertig jaar lang is de molen ontakeld geweest, maar in 1982 was het weer een volwaardige wiekendrager. Hoe dit allemaal in zijn werk ging, kunt u in dit boekje lezen.

Uitgeverij ADZ-Vlissingen, januari 1983. Prijs f 32,- verkrijgbaar bij Gysbers & Van Loon te Arnhem.

● 6. Twaalf zeer mooie tekeningen van het gaande werk van de oliemolen *De Bonte Hen* te Zaandam in de winter van 1987-'88 gemaakt door de tekenaar Hinne Terpstra. De meest belangrijke onderdelen van een oliemolen zijn door hem opgetekend als bijv. de kantstenen (kollergang), heien en stampers, vuister, bovenwiel enz. Ook de molen in zijn geheel komt in deze serie voor. De afmetingen van de fraaie reproducties zijn 24 x 30 cm. U zou ze zó kunnen inlijsten!

De map is verkrijgbaar door overmaking van f 25,- (incl. Porto) op postgiro 4579923 t.n.v. R. Boulengier te Broek in Waterland. Met vermelding "Map Bonte Hen". De oplage van deze uitgave is zeer beperkt!

De oliemolen "De Bonte Hen" te Zaandam. Gebouwd 1693, gesloopt 1936 en herbouwd in 1975.

Foto: M.E. van Doornik.

Ongeveer 10 jaar geleden stond deze achtkante stellingmolen te Messlingen in de Kreis Minden-Lübbecke (zie boek nr. 10 in dit rubriek) hevig te vervallen. Wegens gevaar voor de omgeving dreigde deze molen met twee windrozen en zelf-zwichting op één roede, op last van de overheid gesloopt te worden.

Als schrikreactie werd toen de Mühlenverein Kreis Minden-Lübbecke opgericht, die deze molen liet restaureren. Vele andere molens in die streek ondergingen nadien ook herstelbeurten.

Het is deze molenvereniging, die de nu bekende "Westfälische Mühlenstrasse" heeft uitgezet voor het toerisme en molenliefhebbers.

*Foto: M.E. van Doornik,
28 augustus 1988.*

● 7. Over de spectaculaire restauratie van de reeds in 1918 onttakelde ronde stenen stellingmolen *De Windotter* te IJsselstein (Utr.), verscheen een interessant boekje door de heer G.H. Keunen. Het kreeg als titel mee: "Den moolenaar zal de gemeeynte goed meel maken" en het verscheen als nr. 44 (april 1988) als uitgave van de Historische Kring IJsselstein. Het heeft 28 pagina's en de prijs is f 9,25 en het is geïllustreerd. Het secretariaat is gevestigd: Omloop West 42 - 3402 XP IJsselstein, tel. 03408-83699.

● 8. Vakantie in Brabant en ook nog wat genieten van molens? Dat kan! De V.V.V.-Peelland heeft zojuist een Molenroute Peelland uitgegeven. Een route-beschrijving voor fiets en auto van 90 km. langs een tiental molens. In de folder worden de molens beschreven en er is een foto van opgenomen. De prijs is slechts f 2,- of f 3,50 franko per post. Overmaken op bankreknr. 10.36.36.471 van de Peellandse Molenstichting te Asten.

● 9. Er zijn in ons land nog maar 4 paltrokmolens overgebleven, waarvan één in Zaandam in zeer slechte staat. Over deze molen *De Held Jozua* is nu een dun boekje verschenen bij de uitgeverij "Amor Vincit Omnia" - De Kersenboomstraat 36 - 1551 BW Westzaan. In het boekje wordt de geschiedenis van deze paltrok (zie foto) beschreven en er staan een aantal foto's in. De prijs is slechts f 3,75. Een leuke aanwinst!

● 10. Tot slot nog een heel belangrijk boek over één van van de grootste molengebieden in Europa de verscheidenheid aan molens in Kreis Minden-Lübbecke in Westfalen. In dit zo dichtbij Nederland gelegen gebied bevinden zich nog 40 wind-, water- en rosmolens, die bijna allen zijn gerestaureerd en in goede staat gebracht. Wilhelm Brepohl (75 jaar) en Horst Wöbbeking schreven en fotografeerden een boek over dit molengebied met als titel "Die Westfälische Mühlenstrasse im Kreis Minden-Lübbecke". 1988 - ISBN 3-925858-04-0. Hard geplastificeerd boek 24 x 24 cm., 112 pagina's. Prijs f 50,- verkrijgbaar bij Gysbers & Van Loon te Arnhem (Bakkerstraat 7-7a). Het boek is volop geïllustreerd met afbeeldingen in kleur. Aanbevolen! Nog meer kunnen wij u een dagtocht naar dit gebied (ca. 35 km. ten oosten van Osnabrück) aanbevelen! (zie foto links onder)

NIEUWE LEDEN

J. ten Berge	Groningen	G.J. de Nobel	Zuidhorn
W. Dijkstra	Uithuizermeeden	W.J. Rijzinga	Uithuizermeeden
D.J. Dost	Roodeschool	A. Schuthof	Winschoten
B. Douwsma	Baflo	J.H. Straat	Uithuizermeeden
A. Haan	Uithuizermeeden	B. Tiemens	Niezijl
J. van der Klok	Roodeschool	J.S. Verschoor	Bakkeveen (Fr.)
K.J. Kolhorn	Uithuizermeeden	B.R. Westerdijk	Roodeschool
P. Kramer	Groningen	J.H. Wieringa	Roodeschool
A.D. Nijnatten	Uithuizermeeden	G. Zeef Jr.	Uithuizermeeden

ONS MOLENWINKELTJE

Onderstaande artikelen zijn bij onze vereniging op aanvraag verkrijgbaar. De prijzen gelden afgehaald bij de heer en mevrouw Dijk, Aduarderdiep 3, 9983 TG Den Ham (Gr.), telefoon 05903-1722. Bij toezending moeten wij portokosten in rekening brengen. Aangezien deze kosten sterk afhankelijk zijn van het bestelde artikel, worden zij niet hier, maar alleen op de factuur vermeld.

MOLEN-ANSICHTKAARTEN (per serie 12 stuks, zwart/wit) en ZELFZWICHTERS

Serie A	UITVERKOCHT	Overdrukken
Serie B	f 10,-	De Zelfzwichter tot nr. 4 80 f 2,- p.st.
Serie C	f 10,-	vanaf nr. 4 80 f 2,50 p.st.
Serie D	f 10,-	

THEELEPELTJES

Molenaafbeelding in diverse typen op steel	f 4,-
Molenaafbeelding met draaibare wieken op steel en molenaafbeelding in blad	f 5,-

STICKERS

Met embleem Ver. Vrienden van de Groninger Molens	f 1,-
Met afbeelding van een Groninger molen	f 1,-

KLEURENPOSTERS

Molen "Hollands Welvaart" te Mensingeweer staand formaat 40 x 60 cm.	f 5,-
Molen "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug luchtfoto, liggend formaat 45 x 63 cm.	f 5,-

De laatstgenoemde poster is uitsluitend verkrijgbaar bij de heer C. Pieck, Julianastraat 39, 9744 CB Groningen, telefoon 050-565658, giro 937236.

Verzendkosten per koker f 3,50, voor 2 posters f 4,-, voor 3 posters f 4,50 etc. Of af te halen op de molen "Wilhelmina".

KLEUREN-ANSICHTKAARTEN

Van diverse Groninger molens, 12 stuks	f 12,-
--	--------

MOLENBOUWTEKENINGEN voor schaalmodellen	SMEERMIDDELEN voor uw molen
Standermolen f 10,-	Blokvet per 2½ kilo,
Wipmolen f 10,-	zacht vet per 10 kilo.
Koren/poldermolen f 10,-	Prijs per kilo f 3,50
Spinnemolentje f 5,-	

BORDOUPATRONEN (met diverse molenaafbeeldingen) f 10,-

LESBRIEVEN OVER MOLENS (voor de jeugd) f 1,-

MOLENTEGELTJES en MOLENKAARSEN (Gouda) f 5,-

VERZILVERDE THEELEPELTJES met afbeeldingen van de molens:

"De Eolus" te Fransum, "De Lelie" te Eenrum, "De Vier Winden" te Pieterburen, "t Witte Lam" te Zuidwolde, "Wilhelmina" te Noordehoogebrug en "Windlust" te Zandweer. Te koop op deze molens f 9,- per stuk.